

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.15.205-227>

УДК: 353

©АнатолійКруглашов¹

© Наталія Сабадаш²

ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

У статті досліджено основні поняття гуманітарної політики, зокрема розкрито поняття «гуманітарна політика», «державна гуманітарна політика», «гуманітарна безпека». Розвідка також торкається окремих теоретичних аспектів досліджень вітчизняними науковцями децентралізаційних процесів України у гуманітарній сфері, визначає потенціал їх подальшого розвитку. Запропоновано також авторські підходи до вивчення теоретичних аспектів гуманітарної політики, державної гуманітарної політики, гуманітарної безпеки. Розглянуто питання гуманітарної стійкості як адаптування до загроз та швидких змін безпекового середовища. Розглянуто поняття гуманітарного простору та гуманітарного розвитку. Акцентовано увагу на політику національної безпеки в гуманітарній сфері, яка полягає в своєчасному виявленні, усуненні та запобіганні загрозам і викликам, які виникли в умовах російсько-української війни.

205

Ключові слова: гуманітарна політика, державна гуманітарна політика, децентралізація, гуманітарна безпека, російсько-українська війна, національна стійкість, Україна.

¹ Доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, професор Факультету міжнародних відносин і політології Лодзького університету, Польща, E-mail: a.kruglashov@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-0611-2698>.

² Аспірантка кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, начальниця управління у справах сім'ї та молоді департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради, E-mail: sabadash.natalia@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6095-6712>.

Humanitarian Policy: Basic Concepts

The article explores the key concepts of humanitarian policy, including the definitions of “humanitarian policy,” “state humanitarian policy,” and “humanitarian security.” The study also addresses certain theoretical aspects of research conducted by Ukrainian scholars on decentralization processes in the humanitarian sphere, identifying the potential for their further development. The article proposes original approaches to studying the theoretical aspects of humanitarian policy, state humanitarian policy, and humanitarian security. It examines the issue of humanitarian resilience as an adaptation to threats and rapid changes in the security environment. The concepts of humanitarian space and humanitarian development are also analyzed. Particular attention is given to national security policy in the humanitarian sphere, which focuses on the timely identification, elimination, and prevention of threats and challenges arising in the context of the Russian-Ukrainian war.

206 — *The formation and implementation of the goals of state humanitarian policy should be ensured through a set of human-centered humanitarian measures based on scientifically grounded, normatively defined concepts or doctrines, program-targeted frameworks, budgetary funding, and a state-public governance model. This also includes the coordination of all multi-actor institutions involved in shaping state humanitarian policy.*

A proposed definition of humanitarian policy is presented as a system of measures aimed at ensuring human rights, implementing the principles of social justice, and fostering national identity.

Keywords: *humanitarian policy, state humanitarian policy, decentralization, humanitarian security, Russian-Ukrainian war, national stability, Ukraine.*

Постановка наукової проблеми. Основу гуманітарної політики становить уявлення про людину як центральний елемент суспільної гармонії та розвитку. Сам термін «гуманітарний» походить від слова «гуманізм» (лат. *humanus* – людський, людяний) і відображає світоглядний принцип, згідно з яким людина є головною метою та найвищою цінністю суспільства. Гуманізм як філософська течія виник у XV–XVI століттях під час переходу від Середньовіччя до епохи Відродження. З розвитком цього поняття термін «гуманітарний» в історико-філософському та філологічному контекстах почав охоплювати все, що стосується предметного поля суспільних наук, які

досліджують людину, її культуру, свідомість і суспільство, на відміну від природничих і технічних дисциплін. Таким чином, концепція гуманітарної політики базується на поєднанні двох ключових елементів – гуманізму та політики. Проте в сучасній науковій літературі зберігаються різночитання щодо змісту та визначень ключових понять гуманітарної політики, які потребують подальшого вивчення та уточнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та впровадження державної гуманітарної політики викликають значний інтерес серед дослідників у галузях політичної науки, державного управління та соціології. Різні аспекти розвитку гуманітарної сфери України були висвітлені в роботах таких науковців, як А. Меляков (Меляков, 2013), О. Степанко (Степанко, 2014), Л. Сергієнко (Сергієнко, 2019), А. Лясота (Лясота, 2019), Г. Мединська (Мединська, 2019), Н. Базиляк (Базиляк, 2023), Іванов (Іванов, 2023), П. Опанащук (Опанащук, 2024).

Окремі аспекти гуманітарної політики в контексті зміцнення державотворчого потенціалу нації, утвердження української національної ідеї та розвитку суспільної свідомості знайшли відображення в дослідженнях М. Степико (Степико, 2020), В. Карлова (Карлова, 2018), Г. Сащук (Сащук, 2024) та інших учених.

Окремий блок наукових робіт, серед яких помітне місце посідають публікації В. Трощинського (Трощинський, 2016), С. Горбатюк (Горбатюк, 2018), В. Купрійчука (Купрійчук, 2021) та інших, присвячено висвітленню історичних передумов й аналізу джерел формування державного впливу на розвиток гуманітарної сфери в Україні. В умовах тривалої російсько-української війни набули особливого значення її безпекові аспекти. З позицій забезпечення інтересів національної безпеки гуманітарну політику досліджували Л. Чупрій (Чупрій, 2013), М. Баюк (Баюк, 2018), С. Присяжнюк (Присяжнюк, 2023), Т. Опанасюк (Опанасюк, 2023). Відзначимо, що автори також останніми роками звертались до цієї проблематики (Круглашов & Сабадаш, 2020, Круглашов & Сабадаш, 2022, Сабадаш, 2023, Круглашов & Сабадаш, 2024).

Привертає увагу позиція українських науковців О. Кіреєва, Т. Хміль, Г. Голубчик (Кіреєв & Хміль & Голубчик, 2017), які вважають, що нова концепція гуманітарної політики держави має сприяти подоланню небезпек і загроз щодо руйнування духовно-культурного

простору країни. Серед них вони виділяють наступні: «істотні відмінності в системах цінностей, світоглядних орієнтаціях різних груп суспільства, протилежні погляди на минуле і майбутнє нації, шляхи її подальшого поступу, що утворює підґрунтя для міжрегіональних, міжетнічних, мовних конфліктів, перешкоджає національній консолідації і позначається на успіхах державотворення. Український гуманітарний простір має лакуни, у яких формуються не громадяни з українською національною свідомістю, а населення, яке ідентифікує себе з іншими державами. Консолідація українського народу відбувається повільно, відповідно повільно зміцнюється українська держава» (Кубальський, 2022). Виходячи з існуючих нарбок у сфері дослідження гуманітарної політик України, а також беручи до уваги важливість її переосмислення та формування нових її засад в умовах повномасштабної російської агресії, автори переконані в актуальності звернення до аналізу теоретичних засад її вивчення як одного з факторів належної її наукової обґрунтованості й ефективності.

208

— **Метою статті** є аналіз основних теоретичних понять до вивчення гуманітарної політики.

Виклад основного матеріалу. Для всебічного аналізу досліджуваної проблеми слід визначити основні поняття, що формують основу гуманітарної політики.

У загальному розумінні поняття «гуманітарна сфера» є предметом дослідження багатьох науковців, тому і трактування його різне. У тлумачному словнику термін «сфера» пропонується розглядати в різних ракурсах, проте його можна використати для формулювання поняття «гуманітарна сфера», за яким вона – «це сфера фізичного або духовного життя, діяльність людини або суспільства: галузь, напрямок» (Присяжнюк, 2023). Гуманітарна сфера – «це не якась окрема сфера суспільного буття, а суспільне буття цілком, охарактеризоване через призму пріоритетів людини і людських цінностей» (Присяжнюк, 2023).

М. Баюк вважає, що гуманітарна сфера держави – це сукупність не виробничих соціально-орієнтованих галузей, що сприяють задоволенню потреб духовного рівня, забезпеченню гарантованих державою прав і свобод людини шляхом надання освітянських, культурних, медичних, інформаційних послуг громадянам (Присяжнюк, 2023).

Наступне важливе поняття – гуманітарна складова державної безпеки. Так, наприклад, В. Пироженко констатує, що це поняття визначає ступінь захищеності життєво важливих суспільних і політичних суб'єктів, що визначаються їх специфічними світоглядно-ціннісними орієнтаціями. І головним пріоритетом безпеки в гуманітарній сфері, на його думку, є формування в населення і суспільних суб'єктів таких світоглядно-ціннісних орієнтацій, які створюють усталені мотивації для підтримання, насамперед, національної ідентичності (Присяжнюк, 2023).

Л. Чупрій зазначає, що політика безпеки в гуманітарній сфері є вагомою складовою національної безпеки і пропонує характеризувати її в інституційному та функціональному аспектах. Дослідник стверджує, що політика безпеки в гуманітарній сфері – це, по-перше, діяльність суб'єктів національної безпеки: державних органів, громадських організацій, управлінців, об'єднаних метою і завданнями щодо захисту прав і свобод людини, цінностей громадянського суспільства, національних інтересів держави в гуманітарній сфері. По-друге, вона спрямована на забезпечення захищеності культурних, освітніх, наукових, духовно-релігійних та інших життєво важливих інтересів українського народу в гуманітарній сфері від внутрішніх загроз і зовнішнього втручання (Чупрій, 2013).

209

Національний гуманітарний простір є середовищем, у якому створюється і функціонує система ідей, цінностей, стереотипів, що впливають на свідомість людей (Щуцька, 2020).

Гуманітарний розвиток – це модель розвитку, спрямована на максимальне розкриття потенціалу кожного індивіда і соціуму в цілому, створення гідних умов для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, творчих можливостей як і нації, так і людини (Щуцька, 2020).

Гуманітарна політика – система цілеспрямованої, координуючої, організуючої, регулюючої діяльності суб'єктів, спрямована на забезпечення оптимального функціонування та розвитку гуманітарної сфери життєдіяльності суспільства, його соціального, духовного життя, соціальних та духовних відносин; система принципів, механізмів, цілей, заходів, що забезпечують створення умов для соціально-гуманітарного розвитку населення, соціальної, інтелектуально-духовної безпеки людини і суспільства, реалізацію їх потреб, формування і збагачення потенціалу особи та всебічну реалізацію її можливостей (Сергієнко, 2020).

Після огляду споріднених дефініцій, необхідно звернутись до більш широкого визначення самого поняття гуманітарної політики (Присяжнюк, 2023):

1) це система цілеспрямованої, регулюючої, організуючої, координуючої діяльності суб'єктів, спрямована на забезпечення оптимального функціонування та розвитку гуманітарної сфери життєдіяльності суспільства, соціального, духовного життя, соціальних та духовних відносин;

2) це система принципів, цілей, механізмів, послідовних заходів, що мають на меті створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної, інтелектуально-духовної безпеки людини й суспільства, реалізацію її соціальних, духовних потреб, формування і збагачення творчого потенціалу особи, всебічну самореалізацію її сутнісних сил, соціодинаміку освіти, науки, культури тощо;

210 — 3) це система діяльності, що має на меті всебічне сприяння створенню, розвитку та збереженню духовних (як загальнолюдських, загальноцивілізаційних, так і національних) цінностей;

4) це сукупність різноманітних заходів, дій, форм діяльності спрямованих на «олюднення» суспільного буття, створення умов для самореалізації соціального, духовного потенціалу людини, особистості;

5) це система цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що має за мету духовний розвиток суспільства – освіти, науки, культури, релігійного життя тощо, задоволення духовних потреб людини;

6) це об'єктивний напрям загальнонаціональної безпекової політики, що охоплює значне коло її напрямів, включаючи інформаційну безпеку. Як правило, вона є об'єктом гібридної агресії і у даному контексті має чітку мету – ліквідацію національної ідентичності. Об'єкти, по яким завдаються удари повинні бути знищені не фізично, а морально.

Отже, пропонуємо своє визначення гуманітарної політики як певної системи заходів, які спрямовані на забезпечення прав людини, реалізацію принципів соціальної справедливості та формування національної ідентичності.

Далі варто розглянути поняття державної гуманітарної політики. Державна гуманітарна політика заснована на принципі одночасного вирішення широкого спектру проблем людського розвитку, які ма-

ють тісний зв'язок між собою. У практичному аспекті це передбачає, що вирішення певних завдань у межах окремих напрямів гуманітарної політики одночасно сприятиме реалізації завдань інших напрямів та отримання більш вагомих результатів (Базиляк, 2023).

Державна гуманітарна політика повинна мати статус інтегративної політики, оскільки при її формуванні враховується багатомірність, багатогранність взаємообумовлених і взаємопов'язаних цілей та завдань людського розвитку, об'єктивна необхідність інтеграції, синтезування складного комплексу завдань для реалізації її цілей. Стратегічними цілями державної гуманітарної політики в цілому є забезпечення розширеного відтворення умов для самореалізації та самоактуалізації, вільного, гармонійного розвитку фізичних і духовних сил людини, збереження та нарощування духовно-моральних, інтелектуальних та фізичних можливостей особистості, сталого людського розвитку (Базиляк, 2023).

Формування та реалізацію цілей державної гуманітарної політики має забезпечити комплекс людино-орієнтованих, гуманітарних заходів, які спираються на науково-обґрунтовані, нормативно оформлені, концепції чи доктрини, програмно-цільовий комплекс, бюджетне фінансування, державно-громадську модель управління, в тому числі й координацію всіх полісуб'єктних інститутів, які беруть участь у формуванні державної гуманітарної політики (Базиляк, 2023).

Державна гуманітарна політика в її широкому розумінні має багатовимірне спрямування, пов'язана із поняттям безпеки і диверсифікована за низкою окремих її напрямів, насамперед: державна демографічна політика, державна політика у сфері формування та розвитку людського потенціалу (охорона здоров'я, освіта, наука й інновації, культура, фізична культура і спорт); державна політика у сфері формування ідейно-свідомісного потенціалу та національного самоусвідомлення; державна політика у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина; державна політика у сфері національних відносин і релігії (Горбатюк, 2018).

Головною метою гуманітарної політики визнається «формування гармонійно розвиненої особистості», а цілями державної гуманітарної політики визначаються наступні:

- зміцнення громадянської ідентичності;
- створення умов для виховання громадян;
- збереження історичної та культурної спадщини і її викорис-

тання для виховання та освіти;

- передача від покоління до покоління традиційних для цивілізації цінностей та норм, традицій, звичаїв і зразків поведінки;
- створення умов для реалізації кожною людиною її творчого потенціалу;
- забезпечення доступу громадян до знань, інформації, культурних цінностей і благ (Лясота, 2019).

Дискусійний момент полягає в тому, що вітчизняній науковій літературі часто поняття гуманітарної політики тісно пов'язане з поняттям соціальної політики, і нерідко ці поняття не відокремлюються. Проте вони не тотожні поміж собою. Принципова різниця між двома пов'язаними поняттями полягає в наступному. Якщо соціальна політика спрямована переважно на забезпечення гідного рівня матеріального добробуту в суспільстві, то гуманітарна політика ставить за мету досягнення високого духовного та інтелектуального рівня особистості, збереження та розвиток фундаментальних загальнолюдських і національних цінностей. Разом з тим, соціальна та гуманітарна політика мають спільне підґрунтя і спрямування – забезпечувати належні умови для гідного життя і всебічного розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому у демократичній, правовій та соціальній державі.

Отже, підсумовуючи розгляд поняття державної гуманітарної політики, пропонуємо свій варіант його визначення. Державна гуманітарна політика – це послідовна і систематична діяльність держави, спрямована на створення гідних умов для всебічної підтримки та розвитку своїх громадян, належного забезпечення їхніх прав та свобод, забезпечення безпеки громадян та збереження національної ідентичності. Останні аспекти визначення набули особливо важливого значення для України в умовах триваючої російсько-української війни.

Пропонуємо доповнити визначення поняття «гуманітарної політики» і «державної гуманітарної політики» як системи заходів із «формування та збереження національної ідентичності». Тому, що в умовах безпекових викликів та загроз саме національна ідентичність громадян відіграє ключову роль у захисті суверенітету та цілісності держави. Для України гуманітарна політика має охоплювати такі компоненти поняття як «формування української національної ідентичності» та «збереження української національної ідентичності»,

оскільки агресія з боку рф, в тому числі виправдовується Кремлем через постійне заперечення існування української нації.

Так, сутнісним змістом гібридного інформаційного наступу рф в гуманітарній сфері стали спроби маргіналізації (нівелювання) української ідентичності через заперечення онтологічного статусу українства як такого, зі своєю унікальною мовою, культурою, історією, ментальністю, уявленнями про державність та тенденції соціального розвитку. Відмова українській нації у праві на національне самовизначення перетворилась при цьому на тренд сучасного російського політичного і публічного в цілому дискурсу з різними способами та рівнями репрезентації – від заяв вищого політичного керівництва рф до замовної діяльності наукових (псевдо-наукових центрів) та масованих пропагандистських кампаній російських медіа з акцентом на впливи на свідомість українських громадян (Присяжнюк, 2023).

Тому в умовах воєнного стану поняття «державна гуманітарна політика України», має визначатись як комплекс стратегій і система заходів щодо формування та збереження української національної ідентичності, захисту прав та свобод громадян, створення належних умов їх всебічної підтримки у напрямках соціальної роботи, освіти, культури, мови, охорони здоров'я, у тому числі психологічного, молодіжної політики та національної безпеки.

Стратегічним пріоритетом національної державної політики є гуманітарна безпека, яка охоплює сферу духовного життєдіяльності суспільства. Її складові – мова, освіта, наука, релігія, культура – мають виняткове значення у формуванні ціннісних засад суспільного розвитку, утвердження національної ідентичності української нації (Опанасюк, 2023).

Головною метою політики національної безпеки в гуманітарній сфері є своєчасне виявлення, подолання та попередження загроз й викликів у сфері культури, освіти, науки, історичної пам'яті, що сприятиме досягненню консолідації, єдності та соборності Української держави, зростанню її інтелектуального та історико-культурного потенціалу. Проте потрібно зауважити, що часто питання розвитку гуманітарної сфери в межах реалізації державної політики не визнавались державною владою як ключові. Саме неухважність або й ігнорування гуманітарних складників політичних процесів заклали підґрунтя для потужної гуманітарної експансії з боку росії. Тривалий час було відсутнє належне представлення гуманітарної проблемати-

ки у базових безпекових нормативно-правових актах (зокрема, Законі України «Про національну безпеку України» та Стратегії національної безпеки України) (Опанасюк, 2023). Це призвело до хибного сприйняття гуманітарної сфери як певного «непріоритетного» або «другорядного» чинника, до її невинувато звуженого розуміння (як пов'язаної виключно з наданням гуманітарної допомоги або з питаннями реалізації міжнародного гуманітарного права) (Опанасюк, 2023).

214

Так, у Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 серед її основних цілей зазначено «забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку», що потребує «якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах» (Опанасюк, 2023). Проте в чому саме полягає ця «нова якість» – не конкретизується та немає переліку національних інтересів у гуманітарній сфері. Сегментарним і неповним є також відображення гуманітарних загроз у тексті Стратегії. Наприклад, у п. 3.1 згадуються лише «інформаційно-психологічна війна, приниження української мови і культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу», «ведення інформаційної війни проти України» та «відсутність цілісної комунікативної політики держави, недостатній рівень медіа-культури суспільства» (п. 3.6). Серед основних напрямів державної політики національної безпеки України (розділ 4) забезпечення гуманітарної безпеки відсутнє. Є лише забезпечення інформаційної безпеки (п. 4.11), серед пріоритетів якого наведено й окремі елементи інших секторів гуманітарної сфери, зокрема політики національної пам'яті та ідентичності («захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства») та освітньої політики («упровадження загальнонаціональних освітніх програм з медіакультури») (Опанасюк, 2023).

Експерти прогнозували, що вказані недоліки будуть усунуті у Законі України «Про національну безпеку України». Проте в ухваленому 21 червня 2018 року тексті Закону № 2469-VIII взагалі відсутня будь-яка згадка про гуманітарну складову (гуманітарну безпеку, гуманітарний розвиток, гуманітарні загрози тощо) (Опанасюк, 2023).

На основі системного підходу С. Зубченком було запропоновано своє визначення «гуманітарна безпека» та «політика гуманітарної безпеки». Відповідно визначено, що політика гуманітарної безпеки є складовою політики національної безпеки. Встановлено, що сутність політики гуманітарної безпеки полягає у здійсненні державою системи правових, організаційних, інформаційних, контрольних, фінансових та інших заходів, спрямованих на забезпечення захищеності життєво важливих інтересів людини й громадянина, стратегічних інтересів суспільства та держави через своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізації загроз у гуманітарній сфері національної безпеки.

Л. Чупрій, ґрунтовно досліджуючи концептуальні засади політики безпеки в гуманітарній сфері, вважає її вагомим складовою національної безпеки і прас гуманітарна безпека – це стан захищеності гуманітарного потенціалу, інформаційного простору регіону; національних інтересів громадян, їх прав, свобод, фізичного та психічного здоров'я, моральності, духовності, інтелектуальності, громадської активності від внутрішніх та зовнішніх загроз (Баюк, 2018).

215

Заслуговує на увагу у контексті нашої розвідки і поняття регіональна політика безпеки в гуманітарній сфері. Воно стосується створення органами влади, громадськими інституціями в регіоні умов для розвитку його людського потенціалу завдяки рівному доступу всіх громадян до якісної освіти, медичного обслуговування, розвитку культури, духовності, забезпечення права на своєчасну та об'єктивну інформацію, збереження історико-етнічних традицій, упередження та протидія загрозам гуманітарної сфери (Баюк, 2018). Відтак, регіональні загрози безпеки в гуманітарній сфері – це очевидна або прихована протидія, намір зашкодити в певному регіоні національним інтересам, меті, соціогуманітарному, національно-культурному розвитку певної території, особистісного духовного розвитку людини, реалізації її конституційних прав та свобод (Баюк, 2018).

Вважаємо за доцільне запропонувати авторське визначення гуманітарної безпеки. Під нею можна розуміти комплекс стратегій і заходів, які спрямовані на захист національних інтересів, мови, культури, віросповідання, посилення активної ролі інформаційної політики, освіти, молодіжної політики, охорони здоров'я, соціальної політики з метою формування безпечного середовища для життя та створення сприятливих умов самореалізації громадян.

В Указі Президента України № 392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України» серед пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки зазначається наступне: «розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту»; «рішуче протистояти гуманітарній агресії, розвивати українську культуру як основу консолідації української нації та зміцнення її ідентичності» (п. 56) (Опанасюк, 2023).

Сьогодні за умов повномасштабної агресії росії проти України важливою є розробка та впровадження кардинально нової гуманітарної політики. Особливого значення набуває потреба модернізації концептуально-теоретичних засад реалізації гуманітарної складової безпеки країни, їх ролі у зміцненні суверенітету та національної стійкості України (Опанасюк, 2023).

216

У конкретних умовах України, яка бореться за своє збереження та майбутність, завдання забезпечення соціальної і гуманітарної безпеки, можливо, ще тісніше пов'язані з проблемою творення єдиного гуманітарного простору, ніж у багатьох інших країнах. Цьому є досить вагоме пояснення. По-перше, Україна перебуває в стані тривалої й триваючої війни. По-друге, несформованість такого простору в Україні за роки незалежності не дала можливості до цього часу суттєво послабити негативні тенденції розвитку соціогуманітарної сфери (надмірне соціальне розшарування серед населення; загострення демографічної кризи; небезпечне поширення соціальних хвороб, зокрема наркоманії та алкоголізму; незначна результативність відповідних органів державної влади в боротьбі з тотальною корупцією; маніпулювання суспільною свідомістю недобросовісними політиками; недооцінка та ігнорування з боку багатьох представників української еліти ролі освіти й культури як найважливіших чинників суспільного розвитку та зміцнення незалежності й могутності держави тощо), які зазвичай об'єктивно супроводжують перехід від однієї суспільної системи до іншої. По-третє, несформованість гуманітарного простору в Україні вкрай негативно позначається на забезпеченні національної єдності та соборності Української держави (Трощинський, 2016), заважає її консолідації перед масштабними небезпеками та викликами.

Тому нова концепція гуманітарної політики держави має враховувати сучасні реалії та попередні помилки й упущення у визначенні цілей та завдань розвитку гуманітарного простору країни, які до певної міри стали причиною поширення сепаратистських настроїв на теренах України. У контексті нашого дослідження зупинимось ще на таких ключових його аспектах. Інтенсифікація взаємодії науки, культури та освіти значною мірою зумовлюється інституційно. На інституційному рівні зазначена інтенсифікація забезпечується посиленою взаємодією наукових установ з установами освіти, мистецькими організаціями та закладами культурної просвіти й виховання (Кубальський, 2022).

Суть цієї концепції має полягати в наступному: повноцінний розвиток людини в умовах соціальної турбулентності можливий лише тоді, коли наукова діяльність органічно й ефективно взаємодіє з освітнянською й мистецькою, і відбувається спільна творча комунікація між особистостями. Саме це робить культуру процесом інноваційних і гуманістичних відповідей на новітні виклики й гібридні загрози. Така концепція має базуватися не на односторонньому суб'єктному або об'єктному підході, а на підході інтерсуб'єктивному. Саме такий підхід дозволяє залучати як суб'єктність, так й об'єктність гуманітарної політики, яку розглядають як процес невинної комунікації, а суб'єкти і об'єкти цієї політики тоді постають як невід'ємні складові цього процесу.

Завдяки зверненню О. Кубальського до ідеї інтерсуб'єктивного характеру гуманітарної політики став можливим як на теоретичному, так і до певної міри – практичному рівні плюралістичний підхід до суб'єктів цієї політики. Згідно нього державу слід розглядати як ключового гравця, але лише одного серед багатьох на полі гуманітарної політики. Іншими гравцями є інститути громадянського суспільства – церкви, культурні, політичні, правові, економічні гравці. Окрім того, варте уваги те, що, окрім вітчизняних гравців, слід рахуватися з впливом іноземних та міжнародних гравців. Це не лише ООН, ЮНЕСКО та інші визнані авторитетні організації, а й державні та приватні суб'єкти гуманітарної політики, які є не резидентами України (Кубальський, 2022). Термін «гуманітарна політика» використовується також у широкому контексті міжнародних відносин. В таких випадках йдеться про міжнародну гуманітарну політику, що включає заходи щодо захисту життя, здоров'я і гідності людини, співпрацю у

боротьбі з хворобами і голодом, у подоланні неписьменності і поширенні визнаних міжнародних стандартів у вихованні дітей та підлітків. Вона здійснюється на двосторонній і багатосторонній основі, а також у глобальних масштабах (у випадках війн, епідемій, стихійних лих та інших екстремальних ситуацій тощо). Охоплює такі проблеми, як допомога біженцям, боротьба з тероризмом. Суб'єктами міжнародної гуманітарної політики є Організація Об'єднаних Нація, та її спеціальні установи: Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародний Комітет Червоного Хреста (Присяжнюк, 2023).

218

Нарешті, розглянемо ключові принципи здійснення управління гуманітарною сферою в умовах децентралізації влади, яка в Україні залишається все ще незавершеним процесом. Найважливішим принципом успішного державного управління у гуманітарній сфері, на наш погляд, є принцип оптимального поєднання централізації і децентралізації управлінської діяльності у цій сфері. Саме він передбачає чіткий розподіл функцій, повноважень і відповідальності між місцевими, регіональними і центральними органами управління у сфері культури, усуває дублювання функцій, підвищує координацію дій усіх суб'єктів управлінської діяльності, створює умови для прийняття раціональних і ефективних управлінських рішень (Купрійчук, 2021).

Наступний принцип державного управління у гуманітарній сфері – це принцип чіткого розподілу функцій між центральними органами державної влади і органами місцевого самоврядування, який передбачає передання основних функцій управління у гуманітарній сфері на місця, розширює повноваження регіональних і місцевих органів державного управління, посилює їхню відповідальність за розвиток гуманітарної сфери. Результатом автономії повноважень місцевих органів влади щодо розв'язання проблем гуманітарного розвитку на своєму рівні є не лише зменшення невиправданого впливу центру на щоденну діяльність органів влади місцевого рівня, але й посилення ініціатив останніх, їх активності та співпраці з різними суб'єктами культурної діяльності, що сприяє демократизації всієї системи управління у гуманітарній сфері (Купрійчук, 2021).

Децентралізація державного управління у гуманітарній сфері має здійснюватися також на основі принципу демократизації управлін-

ської діяльності, що спирається на розвиток самодіяльності громадян та активну їх участь у розв'язанні проблем культурного життя, через діяльність культурно-мистецьких товариств, творчих спілок, асоціацій тощо. Зазначений принцип передбачає встановлення оптимального відношення цілеспрямованих управлінських впливів, співробітництва, співуправління і самоуправління у гуманітарній сфері, запровадження конструктивного діалогу і тісної співпраці між органами державної влади й управління та громадськістю, їх взаємодії у вирішенні питань освітнього та духовного розвитку, що відповідає специфіці гуманітарної сфери, особливостям її розвитку (Купрійчук, 2021).

Наступним важливим принципом децентралізації державного управління у гуманітарній сфері є принцип бережливого ставлення до національної культурної спадщини та гармонійного поєднання її надбань з сучасними духовними процесами і тенденціями в Україні й світі (Купрійчук, 2021).

Послідовна реалізація системного підходу в децентралізації державного управління у гуманітарній сфері передбачає наявність висококваліфікованих управлінських кадрів, спроможних об'єктивно оцінювати ситуацію й енергійно вживати адекватних заходів для розв'язання назрілих проблем. Цим зумовлюється особливе значення принципу забезпечення фаховості та компетентності суб'єктів гуманітарної політики (Купрійчук, 2021).

Також в умовах сучасних очевидних і прихованих загроз національній безпеці, а також реалій надзвичайно складної суспільно-політичної обстановки та економічної ситуації в Україні, ключова роль забезпечення безпеки держави має приділятися розвитку системи національної стійкості, складовою якої є гуманітарна стійкість (Присяжнюк, 2024).

Розвиток гуманітарної стійкості держави потребує забезпечення базових потреб і прав людини, своєчасний аналіз викликів та загроз розвитку людини в Україні та пропозицію ефективних відповідей на них шляхом ефективного функціонування гуманітарної сфери, її суб'єктів та інститутів (Присяжнюк, 2024).

У структуру гуманітарної стійкості слід включити демографічну стійкість – як надзвичайно важливий напрям, одним з найважливіших елементів якого є природний рух населення та міграційні проблеми України у глобалізованому світі (Присяжнюк, 2024), які на-

були драматичного характеру через триваючу російсько-українську війну. Важливою складовою гуманітарної стійкості є етнопонаціональна стійкість, яка є результатом етнопонаціональної політики держави у взаємодії з поліетнічним громадянським суспільством, спрямована на досягнення гармонійної цілісності етноспільнот України, що єднаються навколо демократичних цінностей і поваги до прав людини (Присяжнюк, 2024).

Таким чином, метою забезпечення гуманітарної стійкості є адаптування до загроз та швидких змін безпекового середовища задля підтримання сталого функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після кризи. Забезпечення гуманітарної стійкості передбачає не відсутність, а постійну присутність потенційних або поточних загроз, небезпек і кризових ситуацій, а це вимагає не лише здатності протидіяти їм, але й адаптуватися до їх постійної або тривалої дії. (Присяжнюк, 2024).

220

Сучасні суспільні виклики і загрози вимагають уваги політиків і органів державної влади на необхідність розвитку ефективних програм та стратегій, спрямованих на покращення якості життя громадян та забезпечення їх соціальних потреб. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу в реалізації державної гуманітарної політики, активної участі громадян та взаємодії всіх зацікавлених сторін (Харечко, 2024).

Одним із найбільш ефективних інструментів реалізації гуманітарної політики є система стратегічних комунікацій, яка дозволяє забезпечувати комплексну комунікативну стратегію діяльності органів державної влади через формування стратегічних наративів та сприяє консолідації суспільства, збільшуючи його стійкість перед потенційними впливами з боку агресора (Гаркавий, 2024). У державній гуманітарній політиці стратегічні комунікації можна визначати як скоординовану діяльність із загальнонаціональних комунікацій щодо впливу на цільові аудиторії у сприйнятті реформ у сфері гуманітарного розвитку держави (Гаркавий, 2024).

У контексті реалізації державної гуманітарної політики стратегічні комунікації забезпечують стійкість системи протидії інформаційним впливам. Адже найважливішим елементом такої успішної протидії в умовах гібридної війни є стійка система стратегічних комунікацій. Потрібні рішення об'єктів впливу формуються шляхом зміни сприйняття тих чи інших процесів. На основі інструментарію

стратегічних комунікацій забезпечується такий вплив на канали отримання інформації, зміст повідомлень, які переведуть рішення, що приймаються, у потрібне русло (Гаркавий, 2024).

До цілей системи стратегічних комунікацій як інструменту реалізації державної гуманітарної політики можна віднести наступне: збереження і посилення демократичних процесів; підвищення рівня поваги до громадянина; досягнення стратегічних цілей держави; посилення взаємно відповідального партнерства з громадянським суспільством; сприяння діалогу між конфронтаційними групами; підвищення рівня прозорості діяльності органів державної влади; покращення взаємин з медіа; підвищення рівня довіри до рішень органів державної влади; забезпечення процесу управління через внутрішні комунікації тощо (Гаркавий, 2024).

Висновки. Визначення поняття «гуманітарної політики» слугує основою для адекватного розуміння гуманітарної політики в умовах різноманітних викликів, зокрема, у контексті незавершених процесів децентралізації в Україні (на районному та обласному рівнях) та триваючої повномасштабної війни.

Визначення основних понять гуманітарної політики допомагає структурувати і розширити її розуміння, щоб ефективно використовувати здобуті теоретичні знання в аналізі процесів формування її цілей та завдань, вибору відповідних політичних механізмів та управлінського інструментарію їх подальшої реалізації на практиці.

Автори констатують наявність широкої палітри наукових дефініцій щодо понять гуманітарна сфера, гуманітарна політика, державна гуманітарна політика та їх безпекової складової. На основі вивчення та розкриття їх пізнавального потенціалу, нами запропоновані уточнення та зміни цих базових понять, які можуть стати корисним доповненням до сучасного теоретичного інструментарію дослідження гуманітарної політики в Україні.

На жаль, сучасний стан цього інструментарію відбиває довготривале незацікавлене ставлення держави та її керівних інституцій до формування адекватних сучасним викликам і загрозам цілей і завдань гуманітарної політики нашої держави, недостатню увагу до її формування та здійснення. Ціна цих помилок виявились дуже високою, а наслідки – руйнівні та довготривалі. Вказані помилки та недоліки повинні бути виправлені як на теоретико-концептуальному, так і на практично-політичному рівнях.

Джерела та література:

1. Kruglashov, A., Sabadash, N. 2022. Decentralisation Processes in Ukraine: Dilemmas of Democratisation and National Security. Public policy and administration. Т 21, Nr. 1/2022, Vol. 21, Nr. 1: 22-37.

2. Базиляк, Н.О. 2023. Трансформація базових науково-теоретичних засад державної гуманітарної політики щодо формування новітнього соціокультурного простору в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування, (1): 3-8.

3. Баюк, М.І. 2018. Гуманітарна складова політики держаної безпеки: поняття та принципи. Університетські наукові записки № 65: 186-199.

4. Гаркавий, Ю., Чумак, О. 2024. Стратегічні комунікації як інструмент реалізації державної гуманітарної політики. Політологічний вісник. URL: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2024.92.322-330>.

222
— 5. Горбатюк, С.Є. 2018. Концептуалізація моделі гуманітарної політики в Україні на сучасному етапі реформ. Ефективність державного управління, (55).

6. Іванов, А.В. 2023. Соціальна і гуманітарна політика в Україні в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського: 61-65.

7. Карлова, В.В. 2018. Пріоритети гуманітарної політики в умовах викликів та загроз національній безпеці України. Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського. Серія: Державне управління, 29 (68), № 6: 1-7.

8. Кіреєва, О.Б., Хміль, Т.В. & Голубчик Г.Д. 2017. Пріоритети публічного управління у сфері соціального і гуманітарного розвитку. Публічне адміністрування: теорія та практика. Вип. 2(18):1-14.

9. Круглашов, А.М., Сабадаш, Н.В. 2024. Транскордонне співробітництво в умовах повномасштабної війни в Україні: гуманітарні та безпекові виміри. Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. Том 14: 35-58. URL: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.14.35-58>.

10. Круглашов, А.М., Сабадаш, Н.В. 2020. Соціально-гуманітарні виміри діяльності новостворених об'єднаних територіальних громад у Чернівецькій області. Влада та управління: зб. наук. праць. Вип. 7: 234-254.

11. Кубальський, О.Н. 2022. Роль науки у становленні комунікативної парадигми гуманітарної політики в Україні. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/36697/1/10.pdf>.

12. Купрійчук, В.М., & Градівський, В.М. 2021. Розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в управлінні гуманітарним розвитком. In The 11-th International scientific and practical conference “Science and education: problems, prospects and innovations”: 222-230. CPN Publishing Group, Kyoto, Japan.

13. Лясота, А.Е. 2019. Сучасна гуманітарна політика. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках, 2(1): 86-94.

14. Мединська, Г.А. 2019. Проблеми та пріоритети гуманітарної політики України. Європейський вимір публічного управління, 82.

15. Меляков, А.В. 2013. Концептуальні підвалини гуманітарної політики України: до історії формування. Актуальні проблеми державного управління, (2): 280.

16. Опанасюк, Т.А. 2023. Гуманітарна складова національної безпеки України. Рекомендовано до друку Вченою радою Державного університету «Житомирська політехніка» Протокол № 15 від 05.12. 2023 р.: 289.

223

17. Опанашук, П.В. 2024. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності державної гуманітарної політики та державного управління гуманітарною сферою. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 35(4): 45-50.

18. Присяжнюк, С.В. 2023. Гуманітарна політика України як стримувальний фактор гібридної агресії росії. Політологічний вісник. URL: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2023.91.229-237>.

19. Присяжнюк, С.В. 2023. Особливості реалізації гуманітарної політики у секторі безпеки і оборони України. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки: 83-88.

20. Присяжнюк, С.В. 2024. Функціонал гуманітарної політики як чинника протидії інформаційній агресії. Політичне життя №3: 61-66.

21. Сабадаш, Н.В. 2023. Локалізація національної гуманітарної політики в умовах повномасштабної війни в Україні. Влада та управління: зб. наук. праць. Вип. 9: 95-105.

22. Сащук, Г.М. 2024. Ціннісний вимір реалізації гуманітарної політики в Умовах воєнного часу. Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України: 213.

23. Сергієнко, Л.В. 2019, «Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів». URL: <http://surl.li/mzyuf>.

24. Степанко, О.В. 2014. Концептуальні засади та пріоритетні напрями розвитку гуманітарної сфери України: державно-управлінський аспект. Ефективність державного управління, (38): 107-113.

25. Степико, М.Т. 2020. Сучасні виклики українській національній ідентичності. VIRTUS, 15.

26. Трощинський, В.П., Кравченко, М.В., Петроє, О.М., & Ярош, Н.П. 2016. Соціальна і гуманітарна політика в Україні в умовах сучасних викликів. Державне управління: теорія та практика, (2): 32-44.

27. Харечко, Д.О. 2024. Особливості державної гуманітарної політики у період сучасних викликів та загроз для формування феномену соціального благополуччя громадян. Вчені записки, 6: 6-11.

28. Чупрій, Л.В. 2013. Концептуальні засади політики національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері. Політичний менеджмент № 1-2: 35-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/RoMe_2013_1-2_7.

29. Щуцька, Д. 2020. Концепція та пріоритети гуманітарної політики України в умовах європейської інтеграції. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету: 395-398.

References:

1. Kruglashov, A., Sabadash, N. 2022. Decentralisation Processes in Ukraine: Dilemmas of Democratisation and National Security. Public policy and administration. Т 21, No. 1/2022, Vol. 21, No. 1: 22-37.

2. Bazylyak, N.O. 2023. Transformatsiya bazovykh naukovoteoretychnykh zasad derzhavnoyi humanitarnoyi polityky shchodo formuvannya novitnoho sotsiokul'turnoho prostoru v Ukrayini. Tavriys'kyi naukovyy visnyk. Seriya: Publichne upravlinnya ta administruvannya, (1): 3-8.

3. Bayuk, M.I. 2018. Humanitarna skladova polityky derzhanoyi bezpeky: ponyattya ta pryntsypy. Universytets'ki naukovy zapysky № 65: 186-199.

4. Harkavyy, YU., Chumak, O. 2024. Stratehichni komunikatsiyi yak instrument realizatsiyi derzhavnoyi humanitarnoyi polityky.

Politolohichnyy visnyk. URL: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2024.92.322-330>.

5. Horbatyuk, S.YE. 2018. Kontseptualizatsiya modeli humanitarnoyi polityky v Ukraini na suchasnomu etapi reform. Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnya, (55).

6. Ivanov, A.V. 2023. Sotsial'na i humanitarna polityka v Ukraini v umovakh viyny. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho: 61-65.

7. Karlova, V.V. 2018. Priorytety humanitarnoyi polityky v umovakh vykykiv ta zahroz natsional'niy bezpetsi Ukrainy. Vcheni zapysky Tavriys'koho natsional'noho universytetu imeni VI Vernads'koho. Seriya: Derzhavne upravlinnya, 29 (68), № 6: 1-7.

8. Kiryeyeva, O.B., Khmil', T.V. & Holubchyk H.D. 2017. Priorytety publichnoho upravlinnya u sferi sotsial'noho i humanitarnoho rozvytku. Publichne administruvannya: teoriya ta praktyka. Vyp. 2(18):1-14.

9. Kruhlashov, A.M., Sabadash, N.V. 2024. Transkordonne spivrobitnytstvo v umovakh povnomashtabnoyi viyny v Ukraini: humanitarni ta bezpekovi vymiry. *Mediaforum: analityka, prohnozy, informatsiynny menedzhment*. Tom 14: 35-58. URL: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.14.35-58>. —

10. Kruhlashov, A.M., Sabadash, N.V. 2020. Sotsial'no-humanitarni vymiry diyal'nosti novostvorenykh ob'yednanykh terytorial'nykh hromad u Chernivets'kiy oblasti. *Vlada ta upravlinnya: zb. nauk. prats'*. Vyp. 7: 234-254.

11. Kubal's'kyy, O.N. 2022. Rol' nauky u stanovlenni komunikatyvnoyi paradyhmy humanitarnoyi polityky v Ukrainy. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/36697/1/10.pdf>.

12. Kupriychuk, V.M., & Hradivs'kyy, V.M. 2021. Rozmezhuvannya povnovazhen' mizh orhanamy vykonavchoyi vlady ta orhanamy mistsevoho samovryaduvannya v upravlinni humanitarnym rozvytkom. In *The 11-th International scientific and practical conference "Science and education: problems, prospects and innovations"*: 222-230. CPN Publishing Group, Kyoto, Japan.

13. Lyasota, A.E. 2019. Suchasna humanitarna polityka. *Epistemolohichni doslidzhennya v filosofiyi, sotsial'nykh i politychnykh naukakh*, 2(1): 86-94.

14. Medyns'ka, H.A. 2019. Problemy ta priorytety humanitarnoyi polityky Ukrainy. *Yevropeys'kyy vymir publichnoho upravlinnya*, 82.

15. Melyakov, A.V. 2013. Kontseptual'ni pidvalyny humanitarnoyi polityky Ukrainy: do istoriyi formuvannya. Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya, (2): 280.

16. Opanasyuk, T.A. 2023. Humanitarna skladova natsional'noyi bezpeky Ukrainy. Rekomendovano do druku Vchenoyu radyu Derzhavnoho universytetu «Zhytomyrs'ka politehnika» Protokol № 15 vid 05.12. 2023 r.: 289.

17. Opanashchuk, P.V. 2024. Teoretyko-metodolohichni pidkhody do vyznachennya sutnosti derzhavnoyi humanitarnoyi polityky ta derzhavnoho upravlinnya humanitarnoyu sferoyu. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriya: Publichne upravlinnya ta administruvannya, 35(4): 45-50.

18. Prsyazhnyuk, S.V. 2023. Humanitarna polityka Ukrainy yak stryмуval'nyy faktor hibrydnoyi ahresiyi rosiyi. Politolohichnyy visnyk. URL: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2023.91.229-237>.

226 — 19. Prsyazhnyuk, S.V. 2023. Osoblyvosti realizatsiyi humanitarnoyi polityky u sektori bezpeky i oborony Ukrainy. Visnyk Donets'koho natsional'noho universytetu imeni Vasylya Stusa. Seriya politychni nauky: 83-88.

20. Prsyazhnyuk, S.V. 2024. Funktsional humanitarnoyi polityky yak chynnyka protydyi informatsiyi ahresiyi. Politychne zhyttya №3: 61-66.

21. Sabadash, N.V. 2023. Lokalizatsiya natsional'noyi humanitarnoyi polityky v umovakh povnomashtabnoyi viyny v Ukraini. Vlada ta upravlinnya: zb. nauk. prats'. Vyp. 9: 95-105.

22. Sashchuk, H.M. 2024. Tsinnisnyy vymir realizatsiyi humanitarnoyi polityky v Umovakh voyennoho chasu. Instytut derzhavy i prava imeni V.M. Korets'koho NAN Ukrainy: 213.

23. Serhiyenko, L.V. 2019, «Humanitarna polityka Ukrainy: identyfikatsiya skladovykh, ob'yektiv, sub'yektiv ta priorytetiv». URL: <http://surl.li/mzyuf>.

24. Stepanko, O.V. 2014. Kontseptual'ni zasady ta priorytetni napryamy rozvytku humanitarnoyi sfery Ukrainy: derzhavno-upravlins'kyi aspekt. Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnya, (38): 107-113.

25. Stepyko, M.T. 2020. Suchasni vyklyky ukrayins'kiy natsional'niy identychnosti. VIRTUS, 15.

26. Troshchyns'kyi, V.P., Kravchenko, M.V., Petroye, O.M., & Yarosh, N.P. 2016. Sotsial'na i humanitarna polityka v Ukraini v umovakh

suchasnykh vyklykiv. Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktyka, (2): 32-44.

27. Kharechko, D.O. 2024. Osoblyvosti derzhavnoyi humanitarnoyi polityky u period suchasnykh vyklykiv ta zahroz dlya formuvannya fenomenu sotsial'noho blahopoluchchya hromadyan. Vcheni zapysky, 6: 6-11.

28. Chupriy, L.V. 2013. Kontseptual'ni zasady polityky natsional'noyi bezpeky Ukrayins'koyi derzhavy v humanitarniy sferi. Politychnyy menedzhment № 1-2: 35-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2013_1-2_7.

29. Shchuts'ka, D. 2020. Kontseptsiya ta priorytety humanitarnoyi polityky Ukrayiny v umovakh yevropeys'koyi intehratsiyi. Naukovi zakhody Yurydychnoho fakul'tetu Zakhidnoukrayins'koho natsional'noho universytetu: 395-398.